

LUND UNIVERSITY

GÅ UT OCH TA EN ÖL?

Om eufemismer för spontant men förberett graffitiskrivande

Hannerz, Erik

Published in:
Den empiriska glädjen

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hannerz, E. (2023). GÅ UT OCH TA EN ÖL? Om eufemismer för spontant men förberett graffitiskrivande. I E. Andersson Cederholm, K. Jacobsson, & D. Wästerfors (Red.), *Den empiriska glädjen : En vänbok till Malin Åkerström* (s. 111-119). Lunds universitet : Sociologiska institutionen.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Den empiriska glädjen

En vänbok till Malin Åkerström

Red. Erika Andersson Cederholm, Katarina Jacobsson
och David Wästerfors

LUNDS
UNIVERSITET

Copyright: Författarna

Sociologiska institutionen

Tryck: 978-91-7267-476-9

PDF: 978-91-7267-477-6

Omslag: Illustration av Axel Åkerström

Sättning: Media-Tryck

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2023

Media-Tryck är ett svanen-
märkt tryckeri. Läs mer
om vårt miljöarbete på
www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

GÅ UT OCH TA EN ÖL?

Om eufemismer för spontant men förberett graffitiskrivande

Erik Hannerz

Under mitt fältarbete kring graffiti var ”ska vi inte gå och ta en öl?” en återkommande uppmaning bland deltagarna, även formulerad som ”gå ut och röka”, ”ta en promenad”, osv. Även om dessa förslag i sig knappast är unika för graffiti, visade sig deras betydelser och konsekvenser vara just det. I detta kapitel ska jag analysera hur dessa sociala uppmaningar användes som subkulturella eufemismer för att initiera kollektiva ”göranden” av graffiti. Jag vill också visa hur uppmaningarna inbegrep en sekvensering av dessa göranden – ett temporalt ordnande – samt förhandlingar kring vad som skulle göras och hur. Jag kommer att med utgångspunkt i Goffmans (1967) begrepp *action* visa på hur dessa eufemismer anspelar på en allstädes närvarande subkulturell utmaning, men att sättet på vilket de uttrycks ändå möjliggör ett avböjande av utmaningen som varken hotar uppmanaren eller de uppmanades subkulturella status eller identiteter. Detta blir särskilt tydligt när vi jämför med andra och mer direkta uppmaningar i mitt material.

Följden blir att det kollektiva görandet av graffiti kan ges en spontan ton trots att det i själva verket redan är förberett, vilket känslomässigt bringar ordning till riskerna i utförande och utfall.

Vad har jag gjort för fel?

Det är precis i början av mitt fältarbete med graffitimålare och jag är väldigt nöjd. Efter att ha kämpat med att skaffa mig tillträde har jag nu anordnat en skisskväll för ett antal deltagare, och tillsammans har de, och jag, suttit och ritat, pratat och diskuterat graffiti. Eller rättare sagt, jag hade varit nöjd hittills. För precis när diskussionen började komma i gång och folk verkade trivas sa en av deltagarna ”ska vi inte gå och ta en öl” och samtliga började direkt göra sig i ordning för att lämna. Det packas väskor (i flera kan jag se att det redan finns öl) och jag känner hur stämningen i rummet förändras. Nu småpratas det inte längre. Alla är på väg ut och på bordet ligger halvfärdiga skisser med bokstäver, halvfulla skålar med chips och där står även ett antal öl.

Vad har jag gjort för fel?

De frågar mig om jag vill följa med och efter att lite halvhjärtat ha plockat upp det värsta och hämtat en tröja, låser jag och lämnar lägenheten.

Väl ute på gatan ser jag dem först inte. Gatan är öde. Jag är helt ensam. Sen ser jag dem. En och en. På olika platser. Svartklädda och tysta. I konstant rörelse på trottoarerna. Jag ser hur de byter sida, stannar upp, böjer sig ner, och sedan snabbt går vidare. De skriver sina tags. På elskåp, lyktstolpar, dörrar, sandboxar och fasader. Några med smala pennor, andra med bredare, och ytterligare några med spray. Och trots att detta uppenbart är en kollektiv handling sker aktiviteten individuellt. De skriver inte varandras tags och de pratar väldigt lite med varandra. Istället småjoggar de förbi varandra med jämna intervaller för att hinna först till olika ytor, för att sedan släppa fram varandra så att även de andra får plats.

Det hela liknar mest en urban orienteringstävling där osynliga kontroller sitter med fem meters mellanrum.

Vi tar en ganska lång omväg till en bar. Väl utanför bestämmer sig en tredjedel att gå hem. Av de som går in på baren är det bara jag och en till som beställer en öl. Så varför var de så ivriga att lämna min, i mina ögon, lugna och trevliga tillställning för en halvfull och halvtråkig bar, om nu ingen var törstig?

Jag skulle få uppleva den här uppmaningen att ”gå för en öl” ett femtiotal gånger till under mitt fältarbete, än fler om jag räknar in alla ”gå ut för att röka”, ”ta lite luft” och ”möta en kompis”. I samtliga fall fungerade de som omskrivningar för att initiera kollektiva ”göranden” av graffiti, allt som oftast i bemärkelsen av att skriva tags. Men fenomenet visar också på subkulturella och vanemässiga mönster, av att alltid vara redo för dessa göranden.

Detta utgör även den centrala frågeställningen för detta kapitel. Vilken roll spelar dessa subkulturella eufemismer och hur kan vi förstå dem?

Relativt sköra graffiti-identiteter

Den typ av graffiti eller klotter som jag talar om här skiljer sig från andra typer av klotter. I traditionella former av klotter står antingen innebörden eller platsen i förgrunden, snarare än själva aktiviteten. Det kan vi se i politiskt och ekivokt klotter, eller i ”jag var här”-klottrats markering av en upplevelse, som när Rimbaud klottrade sitt namn på Luxor-templet, Michelangelo i utrymmena under Medici-templet, eller när Micke vill berätta att han minsann också har fikat på rastplatsen i Nora. Men i subkulturell graffiti är namnet – din tag – det centrala. Den är subkulturell i den bemärkelsen att den medvetet skapar ett avstånd till dem som inte kan läsa vad som står eller förstå dess innebörd. De flesta av oss kan ta till oss budskapet att Micke varit i Nora, och att folk på Söder verkar vilja ha sitt område Yuppie-fritt, oavsett vad vi tycker om sådana budskap. Men subkulturell graffiti är svårare att ta till sig. Även om vi kan läsa tags – *Scoop*, *Abv*, *Knas* – framstår de för en utomstående, till skillnad från Micke eller Rimbaud, som ord eller bokstavskombinationer utan någon vidare existens eller innebörd.

I likhet med Micke vid rastplatsen i Nora signalerar den subkulturella graffiti en existens, men till skillnad från Micke, eller kanske snarare till skillnad från Rimbaud, bestäms din existens i den subkulturella graffiti enbart av skrivandet. Du *blir* din tag. Det spelar mindre roll vad du gör utanför graffiti. Andra kommer att tala om dig utifrån din tag och ofta med din tag som benämning (MacDonald, 2001). Den kan skrivas rakt upp och ner med en färg som en signatur – att tagga – eller som en mer utvecklad och större form, där samma namn skrivs fast med olika färger, tydliga konturer och med skugga och bakgrund – en *piece* (Hannerz och Kimvall, 2019). Oavsett så ska samma namn skrivas igen och igen; ju mer du syns desto mer finns du och vice versa. Skrivandet och därmed även varandet utsträcks på så sätt i såväl tid som rum. Jag skriver, därför är jag, om vi vill parafrasera Descartes.²

Medan vi bara ser ett gäng bokstäver förknippar deltagarna dessa bokstäver med alla andra gånger de har sett den kombinationen. På så sätt skapas och bekräftas subkulturella identiteter.

² Eller om vi föredrar McLuhans (1964) premiss att mediet är meddelandet.

Samtidigt är dessa identiteter relativt sköra. Om att synas är att finnas, råder en konstant betoning på görande eftersom du konkurrerar om synligheten (och därmed din subkulturella existens) med andra deltagare, men också för att den kommunala saneringen hela tiden riskerar att sudda ut din identitet (Hannerz, 2022). Skrivandet blir på så sätt en pågående utmaning genom vilken individens subkulturella existens och status etableras och bekräftas, vad Goffman (1967) benämner som *action*. Goffmans poäng är att kroppen används som ett betecknande medium, att vi genom hur vi för oss och de signaler vi avger kan etablera, förändra och stärka andras intryck av vilka vi är, vad vi har förmåga till, och vår position inom en hierarki.

Action, menar Goffman, utgör en extrem form av denna typ av intrycksstyrning och involverar ett frivilligt risktagande som kännetecknas dels av en osäkerhet kring utfallet, dels av att konsekvenserna av utfallet är betydande för individen. Att misslyckas är att förlora något substantiellt. Förutom de uppenbara riskerna att frihetsberövas, dömas till böter eller skadas fysiskt som en följd av att skriva graffiti, så finns även en existentiell risk. Att vägra utmaningen eller att misslyckas innebär att förlora en subkulturell status och identitet. Att lyckas etablera din tag i staden, å andra sidan, etablerar och befäster karaktär. Genom det kroppsliga hanterandet av risk kan du signalera genom din graffiti att du är skicklig, dedikerad och kunnig.

Den subkulturella utmaningen får på så sätt ett egenvärde genom osäkerheten och dess djupa betydelse: att risker blir attraktiva och används proaktivt för att framställa sig själv på ett visst sätt, att risktagandet åstadkommer en ideal situation genom vilken individen kan visa upp för andra vem hen innerst inne är.

Action i den här bemärkelsen skänker mening till görandet, men skapar också förväntningar. Att öppet fråga någon om de vill med ut och skriva – vad som i graffiti ofta kallas för att gå eller köra en *runda* – bestämmer en tydlig sekvensering av handlande och utfall: en temporär och rumslig ordning inom vilken tags hela tiden ska följa på tags, och individen förväntas överträffa sig själv och andra i termer av risktagande. Att planera och bjuda in till en sådan runda innebär därmed att etablera en tydligt definierad början och även en tydligt definierat slut. Allt detta ökar risken för ett misslyckat framträdande. Att påtala en vilja att avbryta för att det inte känns bra, att det är för mycket folk ute, eller för att en tycker att en gräns har överskridits, innebär en risk att framstå som feg, obeslutsam eller oskicklig i att hantera dessa risker.

Planerade utflykter för att skriva genomför på så sätt oftast ensamma eller med personer som deltagarna känner väl och där status mellan deltagarna inte står på spel i samma utsträckning.

Det är här ”ska vi inte gå ut och ta en öl” och dess olika varianter kommer in. Som jag ska visa fungerar det som ett sätt att erbjuda möjligheten för kollektiva rundor, med nya personer, och därmed möjligheter att etablera status och skapa nätverk. Samtidigt erbjuder sättet som dessa uppmaningar uttalas på en accepterad utväg till att avböja aktiviteten eller avbryta den, utan att framstå som feg, eller för den delen otrevlig. Det gör det möjligt att potentiellt, och temporärt, överskrida en redan etablerad skillnad på grund av status, ålder, nätverk eller kön, genom att själva aktiviteten – skrivandet – omskrivs till det vardagliga och självklara – röka, dricka eller gå ut. Följaktligen, kan de utmanade, eller uppmanade, avböja eller avbryta utan att förlora i status, eftersom det som till synes avböjs relaterar till det vardagliga och inte till det subkulturella.

Att gå ut för att ta en öl

Det är en fredag i mars. Jag har följt med ett par graffitimålare till en vernissage i Malmö. Det är kvällens uttalade aktivitet, men jag vet från att ha följt med en av dem hemifrån att ett antal sprayburkar och pennor är medpackade – i fall att.

Vernissagen har en blandad publik, jag träffar ett antal gamla informanter från min punktforskning, där finns ett par kända lokala kulturpersonligheter, och där finns en liten grupp graffitimålare. De senare hälsar på varandra, pratar, och går med jämna mellanrum ut på gatan för att ta en cigg tillsammans och då passa på att dra tags på skyltar och lyktstolpar utanför lokalen. Jag börjar känna hur en otålighet byggs upp, att ju mer de talar med varandra, ju mer små tags som dras, desto mer börjar kvällen luta åt något annat. En outtalad utmaning byggs upp.

En av de närvarande säger så efter någon timme ”ska vi inte dra vidare upp mot Möllan och ta en öl”. Det är en promenad på ungefär en kilometer. Ett par tackar nej, skyller på att de vill stanna kvar, andra har bestämt sig för att måla längs med motorvägen och försvinner iväg för att förbereda det istället. Sammanlagt är vi dock fem personer som lämnar vernissagen. Ingen av dessa ifrågasätter heller varför de andra avvikit, även ursäkten att stanna kvar eller gå hem tas som legitim. Så fort vi lämnar lokalen åker pennor upp, och tags dras på mindre och obetydliga ytor. Inget sägs, utan de faller direkt in i rutiner, trots att detta är en av de första gångerna denna konstellation är ute tillsammans. De täcker varandra med sina kroppar, kikar diskret i olika riktningar för att upptäcka eventuella åskådare, samtidigt rör vi oss hela tiden framåt. Efter ett par hundra meter plockar en av deltagarna upp en sprayburk och drar en större tag på en husfasad. Nu kan kroppar inte längre dölja görandet och deltagarna sprider ut sig och

plockar fram andra burkar. Jag känner hur aktiviteten eskalerar, fortfarande utan att någon säger något. En av dem springer över en gata för att dra en tag på en elcentral trots att bilar passerar och han blir sedd. Det agerande som till en början kännetecknade promenaden – att passera obemärkt – har på så sätt förändrats, utan att någon har sagt ett ord om det. I stället faller de andra direkt in i samma agerande. Görandet präglas på så sätt av en påtaglig sekvensering, där såväl risk som frekvens stegvis ökar.

Två av dem gör en snabb piece i en tunnel och tittar inte ens på de cyklister som passerar förbi bara decimeter bakom dem. Ingen håller nu uppsikt. Jag börjar oroa mig för vad detta kommer att sluta. Vi rör oss dock fortfarande framåt, mot baren, och trots avbrotten med jämna mellanrum för att dra tags så verkar det för deltagarna vara en helt vanlig promenad. Då och då tar de sig tid för att diskutera vernissagen, de som var där, men de talar även om saker som hänt på jobbet. Vi stannar vid ett trafikljus i en större korsning. Framför oss i motsatt körfält väntar en stadsbuss på att ljuset ska slå om. Mattias springer då över vägen, sick-sackar mellan bilar och drar sen sin tag längs hela sidan på bussen vars passagerare tittar skrämt ut genom fönstret. Trots att han hejas på av de andra, är det tydligt att en gräns nu har passerats för den vanemässiga promenaden. Lukas ropar att ”fan nu är det knas” och de småspringer småskrattande in på en sidogata.

Nu är agerandet ett helt annat. De är fokuserade, plötsligt väldigt medvetna om en uppmärksamhet de tidigare inte brytt sig om, men som nu blir ytterst viktig att undvika. Inga tags dras och de delar upp sig för att sedan mötas på den bar de från början har talat om. Väl där går hälften hem.

Att göra fältarbete under dessa förutsättningar var minst sagt påfrestande, såväl mentalt som fysiskt. Den här händelsen var långt ifrån unik under mitt fältarbete. Snarare följde i stort sett varje kväll samma mönster, må så vara utan en lika uttalad klimax som ovan. Undantaget var om det fanns en planerad utmaning, som i att måla en viss vägg, i så fall ägnades kvällen åt planering och sedan en målmedveten rörelse till platsen utan att tags drogs. Men i de fall där deltagarna inte hade något planerat så följde det samma sekvensering av att mötas upp, bygga upp en utmaning genom diskussioner, och sedan skapa temporala parenteser – ”ska vi gå ut och ta en cigg” – eller spatiala – ska vi inte gå till X och ta en öl” – inom vilka dessa utmaningar kunde ageras på.

I sin analys av tjuvar och rånare beskriver Copes och Hochstetler (2003) ett likartat fenomen i relation till görandet av maskulinitet. Hur ett kollektivt varande – i bemärkelsen av att umgås i grupp – tjänar till att etablera förväntningar och utmaningar för ett görande som tvingar deltagarna att agera för att befästa eller försvara sin status

och även sin maskulinitet. Även om graffitin, i likhet med andra former av risktagande, definitivt användes, framförallt av manliga deltagare, som ett sätt att hävda maskulinitet, såg ändå dessa mönster av utmaningar likadana ut, oavsett kön, under mitt fältarbete (Hannerz, 2017). Min poäng här, i likhet med Katz (1988), är snarare de situationella aspekterna i aktiviteten. Hur det till synes avslappnade och sociala hela tiden inbegriper utmaningar som deltagarna söker agera på. Att de bara genom att umgås, hemma, på en vernissage, på en bar, skapar utmaningar som de sedan känner sig lockade till att besvara.

De subkulturella eufemismerna för att gå ut och ta en cigg, gå och köpa snus, eller gå till en bar bör förstås utifrån att de möjliggör såväl etablerandet som avböjandet av dessa utmaningar på ett sätt som inte öppet hotar deltagarnas subkulturella status. De gör det möjligt att enkelt avböja utmaningen – ”nej jag röker inte”, ”nej, det är för kallt” eller ”det är för långt” – och därmed kan yngre och mindre etablerade våga bjuda ut äldre och mer etablerade utan att riskera att förlora status om dessa skulle neka, eftersom inbjudan inte är uttalad. Omvänt så kan de etablerade godta inbjudan utan att för den delen direkt kopplas till dessa yngre och mer oerfarna, eftersom de kan förklara det utifrån det spontana: ”Lisa passade på att dra det där elskåpet vid tunneln när vi var och rökte”.

Dessa eufemismer och den spontanitet som möjliggörs innebär också att aktiviteten att skriva kan avbrytas när som helst, eller inte ens påbörjas. Utan att någon kan direkt anklagas för att vara feg eller tråkig. För det var ju inte en ”runda” egentligen, de skulle ju bara gå och ta en öl.

Det är värt att återigen nämna Katz (1988) och hur han pekar på hur den blivande förövaren skapar en definition av situationen inom vilken inte bara ett objekt blir tilltalande utan även ögonblicket i sig. Sättet den blivande förövaren uppfattar och närmar sig världen på får möjligheten till överträdelse att uppenbara sig, träda fram och i de närmaste bjuda in till avvikelse. I likhet med Katz snattare i kapitlet *Sneaky thrills* beskrev de graffitimålare jag följt (såväl under som efter aktiviteten) denna affektiva aspekt av görandet: att det kändes perfekt, att det inte gick att låta bli, att det vore ju så enkelt.

Samtidigt, och delvis till skillnad från Katz snattare, var denna situation i stort sett alltid förberedd under mitt fältarbete. På samma sätt som vi ser till att vi har med mobilen och nycklarna när vi lämnar hemmet, så plockade de graffitimålare jag följde åtminstone med sig någon form av penna när de skulle någonstans. Det spelade ingen roll om de skulle gå till jobbet, gå och handla, skulle gå på bio, eller skulle på släktkalas. Pennan hade en lika självklar plats i fickan som mobilen. Jag har i mina fältanteckningar

fler noteringar om att vi har fått vända och gå hem för att hämta en glömd penna än jag har för glömda mobiler.

Eufemismerna kring att ta en öl skapar, i likhet med Katz snattare, ett utrymme för att agera spontant, även om såväl ingivelsen som situationen egentligen är förberedd och till viss del redan initierad. Det gör det också möjligt att avbryta handlingen utan att därmed förlora en pågående utmaning. Oavsett så innebär varje form av utflykt en möjlighet för deltagarna att etablera status och existens.

Följaktligen kunde de graffitimålare jag följde berätta om hur de hade meddelat sin partner att de bara skulle ner till ICA och köpa en dricka, för att sen komma tillbaka ett dygn senare eftersom en civilare grep dem med drickan i hand när de drog tags på en skylt utanför butiken. Eller hur de på väg hem från en kompis fick feeling, gav sig iväg på en runda som slutade ett par timmar senare, efter att skrivit sin tag ett femtiotal gånger under tiden. I andra fall, där aktiviteten i sig erbjöd en förflyttning, exempelvis från en förfest till en bar, eller från en bar till en efterfest, behövdes ingen ursäkt utan aktiviteten sattes igång som en del av rörelsen och kunde utan problem avslutas när som helst.

Även här kunde dessa rundor följas av en eskalerande utmaning och därmed nya rundor. Med tiden kunde jag i det närmaste förutsäga när en aktivitet skulle avslutas bara genom att studera deltagarnas humör. Om de var peppade, glada och utmanade varandra så skulle aktiviteten säkerligen fortlöpa trots en eskalering av risker. Om de däremot började oro sig eller bli trötta så kunde i stort sett vad som helst användas som signal för att nu var det dags att avsluta.

På vissa fester som jag var med på under mitt fältarbete eskalerade dessa ”utflykter” och närområdet täcktes av tags. Mer erfarna värdar såg ofta till att uppmana deltagarna i början av festen att inte sabba för mycket. På min egen 40-årsfest tog min pappa mig åt sidan och undrade försynt hur mycket droger de inbjudna egentligen tog, eftersom han hade sett hur folk försvann i väg bort från festlokalen, antingen i par eller i mindre grupper, och sedan kom tillbaka skrattandes och upplivade. Jag svarade att det vara bara graffitimålarna som jag hade sagt till att inte skriva tags direkt invid lokalen och som därför valde att göra sina utflykter längre bort.

Avslutning

Dessa subkulturella eufemismer säger något om fältarbetet som metod, dess styrkor men också utmaningar. De är talande för hur den tid som vi lägger ned på mötet med våra informanter, de timmar vi lägger varje dag på det närmast banala, skänker ett djup som annars är svårt att komma underfund med och hur små detaljer skänker en förståelse åt det större.

När jag ser tillbaka på mina fältanteckningar om punk, graffiti och internets detektiver är det ofta vardagliga rutiner som dessa eufemismer som står ut och som sammanfattar fältets olika logiker. Uppmaningen att gå och ta en öl är förstås långt ifrån unik för graffiti, men dess betydelser och konsekvenser är just det. Det fungerar som ett effektivt sätt att förhandla kring utmaningar och status utan att sätta allt för mycket på spel. I relation till de allestädes närvarande subkulturella utmaningarna som graffitin innehåller, möjliggör dessa eufemismer ett avböjande av den underförstådda utmaningen att göra graffiti här-och-nu som varken hotar uppmanaren eller den uppmanades subkulturella status eller identiteter. Det skänker det annars planerade och strukturerade en air av spontanitet. Känslomässigt bringar det ordning till riskerna i utförande och utfall.

Referenser

- Copes, H. & Hochstetler, A. (2003). Situational Construction of Masculinity among Male Street Thieves, *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 32, no. 3, pp. 279-304.
- Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on face-to-face behavior*, New York: Pantheon Books.
- Hannerz, E. (2022). Playing in the Yard: The representation of control in train-graffiti videos. *Crime, Media, Culture*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/17416590221135561>
- Hannerz, E. (2017). Bodies, Doings, and Gendered Ideals in Swedish graffiti, *Sociologisk Forskning*, vol. 54, no 4, pp. 373-376.
- Hannerz, E. & Kimvall, J. (2019). "Keep Fighting Malmö". Graffiti and the negotiations of interests and control at open walls" in P. Brunnström & R. Claesson, (eds) *Creating the City*, Malmö: Maipus.
- Katz, J. (1988). *Seductions of Crime: Moral and sensual attractions in doing evil*, New York: Basic Books.
- MacDonald N. (2001). *The Graffiti Subculture. Youth, masculinity and identity in London and New York*, London: Palgrave Macmillan.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The extensions of man*, Cambridge: MIT Press.